

H.M. van der Spoel (1904 - 1987)

Kunstschilder, tekenaar en docent

door Hans van der Horst

Afgelopen voorjaar eerde Kampen de hier geboren en getogen Hens van der Spoel (1904-1987) met een expositie in de voormalige synagoge. Van der Spoel is één van de vooraanstaande beeldend kunstenaars en docenten van de vorige eeuw. Binnen een bedding van ambachtelijkheid gaf hij zijn experimenteerdrift vrij baan. Een vakman, maar altijd wars van het vertrouwde, altijd op zoek naar het onbekende. Of, zoals een kunstcriticus ooit schreef: 'Van der Spoel is in ons land één van de schaarse voorbeelden van wat we modern klassiek zouden mogen noemen.' Vorig jaar verscheen een boek over zijn leven en werk *De Meesterlijk Synthese*. In onderstaand artikel een beschouwing over hem en zijn werk en herinneringen van Van der Spoel zelf aan (onder meer) zijn Kamper wortels.

Op 8 oktober 2004 was het honderd jaar geleden dat Hendrik (Hens) Marinus van der Spoel in Kampen werd geboren.¹ Een eenvoudige Kamper jongen die 'heer' werd van een type dat we nu niet meer tegenkomen, de kunstschilder naar Frans voorbeeld, de bijna vergeten cher-maître. Hij heeft een deel van zijn jeugd in Kampen doorgebracht. Daarover zijn aardige verhalen bewaard gebleven. Ze werden 'uit de mond' opgetekend.² Verhalen vertellen kon hij als geen ander, het ongeloofwaardigste in volle ernst.

Hens van der Spoel werd vernoemd naar zijn grootvader, hoofd van de openbare lagere school in Kamper Nieuwstad. Deze H.M. was daarnaast voorlezer en zanger in de Broederkerk. In 1905 lezen we in het Adresboek van Kampen dat hij gepensioneerd is en woont aan de Korenmarkt 22. Hij had acht kinderen.

Eén ervan, de vader van de schilder, was Pieter Marinus van der Spoel, kantoorbediende en woonachtig aan de Boven-Nieuwstraat 68, gehuwd met Siebrigje van den Noort, dochter van de plaatselijke smid. Deze smid kon een beetje tekenen en op vrije momenten hielp hij zijn kleinzoon bij het maken van de eerste eenvoudige schetsjes.

Tekenen was handtekenen, opdrachten naar de natuur, naast technisch tekenen met inkt, passer en liniaal, het lijntekenen. Op de Hoogere Burgerschool, waar Van der Spoel van 1916 tot 1920 leerling was, werd het handtekenen de eerste jaren verzorgd door Hendrik Pieter Martinus Kosters (1870-1930), schilder van IJssel- en stadsgezichten. Het lijntekenen kwam pas in de hoogste klassen aan bod en werd gegeven door E.D.J de Jongh jr. tevens leraar wiskunde en handelsrekenen.³ Hij is vooral bekend geworden door zijn opstellen over Kampen die verschenen tussen 1904-1932, waaronder een beschouwing over bouwkunde die hij zelf illustreerde. Van der Spoel heeft veel opdrachten van Edje, zoals deze leraar liefkozend werd genoemd, bewaard, al was het maar om de goede kwaliteit van het tekenpapier. Draaien wij een gouache van Van der Spoel om, dan staat daar dikwijls nog een oude lijntekening op. Achteraf beschouwd heeft het lijntekenen zeker de verstandelijke kant van zijn werk beïnvloed.

‘Hoe tekende u vroeger op school in de les?’ vroeg ik. Van der Spoel antwoordde hierop ‘Ik zei hoe wilt u het hebben? En daardoor kreeg ik natuurlijk altijd een hoog cijfer.’

Hens had nog een jongere broer Wim en twee zusjes, Coba en Miep. Miep zou in 1927 door een verkeersongeluk bij Oegstgeest om het leven komen. Na achtereenvolgens gewoond te hebben in de Oudestraat 184, 121 en 131 komen we vader van der Spoel in het Adresboek van 1915 tegen als reiziger, vertegenwoordiger in sigaren, sigaretten en tabak op Oudestraat 103.⁴ Winkel met als specialiteit pijpen en diverse rookartikelen; een familiebedrijfje van een sigarenmaker, die zijn voorraad vooral buiten Kampen aan de man moest brengen, landelijk beconcurrerd door stadgenoten. Sigarenbandjes schuiven was het werk van vrouw en kinderen. Vader was soms dagen achtereen van huis. Kleine bedrijfjes verdwenen of werden opgeslokt door de grote. Zo besloot Van der Spoel sr. uiteindelijk te gaan werken voor *La Bolsa*, ‘de’ sigarenfabriek van Kampen.

Zoon Hens zou zijn hele leven sigaar en pijp roken. ‘Bij elke pijp koos ik een passende hoed. Platte hoed platte pijp.’

Zijn Kamper achtergrond verklapte hij door eens te zeggen: ‘Ik maak, als het moet, mijn sigaren zelf! Dat tabak verbouwen deed ik heel secuur. Bij bepaalde lichaamstemperatuur moet dat zaakje zachtjes aan koken, dat luistert nauwkeurig! Ik kwam hierover later in gesprek met onze huisarts, die ook tabak verbouwde en dat rookte.

‘Ja, maar van die lichaamstemperatuur, hoe deed U dat’, onderbrak ik hem.

‘Ik deed de tabak in mijn onderbroek en zat er de hele dag op’.
Sigarenliefhebber bleef hij. Voor zijn verjaardag had ik voor hem eens een Cadena uit 1925 meegebracht. ‘We zullen eens kijken hoe de Cadena trekt’, zei hij. Het ging prima. ‘Weet je wanneer ik mijn eerste sigaartje opstak? Geen idee, toen u 18 was misschien? Het leek me wel wat vroeg. ‘Toen ik acht jaar was. Met mijn broer speelde ik dikwijls in het ouderlijk huis op zolder en daar verkleedden we ons in de oude kleren die daar lagen. In een jasje van mijn vader vond ik een rijksdaalder en twee sigaren. Hij was het vergeten. Een zilveren rijksdaalder was in die tijd heel wat waard. Ik ging met geld en sigaren naar hem toe. Hij prees mijn eerlijk gedrag en zei: ik weet het goed gemaakt. Jij krijgt die rijksdaalder als je die sigaren oprookt. Beneden op het binnenplaatsje pafte ik beide exemplaren zonder blikken of blozen weg. Ik trok niet wit weg, in het geheel niet!’

De familie had het, ondanks deze vergeten rijksdaalder op zolder, niet breed. De jonge Van der Spoel werd er met een oude kinderwagen op uitgestuurd om voedsel te vergaren. Was de tocht succesvol, dan sloeg hem op de terugreis de schrik om het hart: hij zou beroofd kunnen worden, alle moeite zou voor niets zijn geweest.

Belgische vluchtelingen (1914-1918), die door bemiddeling van dominee Van Sloten (dikke Willem) in huis genomen waren, zorgden voor afwisseling. Hun Frans nam Van der Spoel spelenderwijs over. In Frankrijk kwam hij daarmee later aardig uit de voeten, verklaarde hij later.

Zwemmen had Hens al vroeg geleerd. Belangrijk met zoveel water in de omgeving. Zijn jongere broer had zijn zwemdiploma behaald. Later in de week had ook Hens dat in huis en legde het boven op dat van zijn broer, zodat bij vaders thuiskomst, aan het eind van de week, zijn diploma het eerst gezien werd. Of daar in 1915/16 ook reddend zwemmen bij zat, laten we even in het midden. Voor eigen ogen had hij een dominee zien verdrinken. Deze zocht de dood en vond die in de IJssel. Onze jonge zwemmer bleef als versteend toekijken: ‘Had ik hem moeten redden? Een kleine jongen kan toch zo’n zware man niet uit de IJssel redden, hij had me zeker meegetrokken de diepte in.’ Op dominees bureau vond men een briefje: ‘Vergeef Heer Uw dienaar die te vroeg thuiskomt.’

Later had hij wel iemand uit het water weten te redden: Jack Vecht, en nog wel vlak voordat hij in het huwelijk trad. Vecht startte een kunsthandel aan het Rokin in Amsterdam. Je had daar toen de oude en de jonge Vecht. Met de jonge deed Van der Spoel zaken. Hens kon goed afpingelen: ‘Denk eraan

Jack, je had hier niet gestaan als ik je vader niet had gered. Je noemt een goede prijs, maar wat moet ik daar nu voor betalen?’

Zijn vader zwom nog tot op hoge leeftijd. Op 72-jarige leeftijd was hij over boord geslagen. Zwemmend had hij de wal weten te bereiken. Zwemmen? ‘Nee, zelf deed hij daar niets meer aan.’ Een hernia had hem daartoe alle lust ontnomen. De dokter adviseerde hem wel veel water te drinken. Zo heet mogelijk!

In de kelder van het ouderlijk huis speelde hij accordeon. Aan dit instrument wist hij de smartelijkste klanken te ontlokken. De familie noemde zijn actie: ‘De muziek uit de kelder’. Begon de familie te mopperen, dan ging hij zitten spelen in de ijzeren badkuip, die het geluid nog meer versterkte.

Muizen, dat waren huisdieren, vond een vriendje. Daar kon je leuk mee spelen. De buurt dacht daar anders over. De ongediertebestrijdingsdienst werd ingeschakeld en maakte grote schoonmaak. Vooraf had Hens met zijn vriendje de mooiste muizen in luciferdoosjes verstopt. Na vertrek van de schoonmakers werden de beestjes weer vrijgelaten.

Van zijn zuster wist hij zich nog een verschrikkelijke geschiedenis te herinneren met goede afloop. Ze was toen zestien. In de keuken viel ze met haar hoofd op de stenen vloer. Al haar tanden en kiezen waren eruit. Triest maar ook hopeloos. ‘Ik herinner me nog hoe ik die rommel op moest veegen. Zij ging naar de tandarts en deze nam de zaak natuurlijk heel ernstig. Maar nu gebeurde het! Zonder dat iemand het in de gaten had, begonnen na enige tijd langzaam nieuwe tanden en kiezen door te komen. Ja, dat bestaat, dat er drie keer gewisseld kan worden! De tandarts gaf ons geld toe om het proces te mogen volgen.’

Bij het tekenen en schilderen is overdrijven een vorm van creativiteit om de gelijkenis te versterken. Een karikatuur gaat in de verbeelding een eigen leven leiden. Overdrijven kan een levensstijl worden, zelfs zo, dat je er in begint te geloven.

Zo zijn er de verhalen over de bootverbinding Kampen - Amsterdam, waar de jonge Van der Spoel vertelt over zijn vertrouwenspositie met de kapitein van wie hij het stuur mocht overnemen terwijl die zijn middagdutje deed: ‘Eens stond ik daar bij hoge zee terwijl de pijp van de boot van beide zijden water schepte!’ Tijdens de vele reizen vond hij onderweg tijd om schetsjes te maken van (slappende) passagiers.

Rond 1920 gaat Van der Spoel steeds meer tekenen en schilderen. Bewondering voor het werk van zijn tekenleraar Kusters is te zien bij de bewaard

gebleven buitentekeningen. Oprechte steun krijgt hij van zijn moeder, die hem tekenend rustig zijn gang laat gaan. Hij geeft haar een geschilderd stadsgezicht van Kampen cadeau.⁵ De verhouding met zijn vader zal altijd stroef en oppervlakkig blijven. Er zijn schetsen en uitgewerkte tekeningen met stadsdaken, de Nieuwe Toren, sommige gestileerd naar ideeën van Van Gogh, bewaard gebleven. Voorzichtig geabstraheerde probeersels van tuinen, boerderijen even buiten Kampen en vooral de Berkfabriek laten zien dat het Van der Spoel menens is. Hij noch zijn ouders weten welke kant het op zal gaan. Zelf voelt hij wel voor zeeofficier(!) Toch is hij benieuwd naar de mening over zijn tekeningen van een deskundige. Hij schrijft kunstcriticus Just Havelaar met het verzoek hem zijn werk eens te mogen komen tonen. Deze antwoordt daarop positief, op voorwaarde dat pen, potlood of penseel nooit meer aangeraakt mogen worden als hij het werk niet belangrijk vindt.

Tuinen in Kampen, 1926.
(Collectie Frans Walkate Archief)
16 x 25 cm, zwart krijt en aquarel.

De conclusie is dan snel getrokken voor Van der Spoel. In een kort briefje bedankt hij voor de eer te komen.

In 1921 verhuist het gezin naar Hilversum. Zandgrond is voor de aan astma lijdende dochters beter. De contacten met Kampen blijven bestaan, dankzij vriend Jan van Elburg, 'die in orgels, piano's en gramaphoons handelt'.⁶ Voor de sigarenfabriek La Bolsa (de werkgever van zijn vader) had Van der Spoel de banderol voor de 'Locarna'-sigaar ontworpen. In 1926

mag hij er voor tien gulden nog één ontwerpen, ditmaal voor de 'Cubana Kampen'. Vriend Jan treedt op als zaakwaarnemer en schrijft hem dat het ontwerpje naar de drukker is gezonden. 'Je ontwerpje zit op 't oogenblik in Duitschland' [destijds het goedkoopste drukkersland in Europa v.d.H.] Na een half jaar is er nog niet betaald.⁷ Hierover herinnerde Van der Spoel zich vele jaren later: 'Ik ben niet een geschikt ontwerper, maar ooit heb ik ontwerpjes gemaakt voor sigarenwikkeltjes. Het werd opgezonden. Er ging een week twee, drie, vier, vijf, zes voorbij en ik hoorde maar niets. Op naar de fabriek. Die ging op Zaterdag en Zondag om twaalf uur 's middags uit. Aan een van de arbeiders vroeg ik of de directeur er was. Nu niet, straks. Om half één zat ik in zijn kamer. U heeft mijn ontwerp ontvangen, maar nog niet betaald. Ja, zei hij, dat was toch niet zo geschikt voor mij, ik zal het

Zonder titel, ca. 1950 (Collectie Frans Walkate Archief) - 17 x 24 cm, gouache.

even zoeken. Maar hij vond het niet. Moet u eens goed horen zei ik, ik zit hier nu lekker in uw stoel, hier in uw kantoor, maar ik ga hier niet eerder weg tot ik mijn tien gulden heb. Tenslotte gaf hij mijn geld. Hij kon mijn ontwerp niet vinden omdat het bij de drukker was [!] Na enige weken lag mijn banderol met sigaar in de winkel.'

Van der Spoel is dan al enige jaren leerling van de Rijkstekennormalschool in Amsterdam. Naast het uitvoeren van schoolopdrachten kijkt hij in Amsterdam goed om zich heen en ziet wat anderen maken. Interessant vindt hij het werk van Leo Gestel (1881-1941). Onder invloed van de 'arbeider' schilder Peter Alma (1886-1969), geeft hij een decoratief abstracte versie van de Berkfabriek tijdens zijn bezoek aan Kampen in 1926.

Berk fabrieken te Kampen, 1926.
(Particuliere collectie)
18,5 x 24 cm, zwart krijt en aquarel.

Ondanks zijn degelijke opleiding tot tekenleraar noemde hij zich als schilder autodidact.

In de loop der jaren had hij met zijn werk enige erkenning gekregen, een bescheiden naam in een land vol schilders en tekenaars. Portretten, maar vooral de stillevens konden door geen ander gemaakt zijn, al was het maar om de uitzonderlijke beheersing van de techniek: de gouache. Geduldig wist hij, op persoon-

lijke wijze, laag over laag aan te brengen totdat de juiste glacering naar voltoening gevonden was. Zijn kundigheid in het verkrijgen van transparante effecten dienden de pasteltintige achtergrond en verduidelijkten de zwaar aangebrachte contouren, eroverheen.

Op afstand van het grote kunstgedruis had hij in Zeeland een frisse manier van kijken ontwikkeld. Natuurlijk waren er de grote voorbeelden: Chardin, Constantin, Guys, Matisse, Morandi en Braque. Maar kijken leer je door alles om je heen te tekenen en te schilderen. Binnen, buiten, het deed er niet toe waar of wat. Tekende je bijvoorbeeld een ornament aan een gebouw, dan had je elk onderdeel met het oog nagelopen, gereproduceerd en kon je er over vertellen zonder het getekende object nog te hoeven zien. De tekening zelf was bijzaak, slechts een bewijs al dan niet goed gekeken te hebben. Vertellen hoe het in elkaar zat, daar ging het om!

Van der Spoel als docent in 1966.
(Particuliere Collectie)

Aan de hand van die ervaringen gaf hij lessen kunstgeschiedenis. Hij vond dat een kunsthistoricus goed moest kunnen tekenen. De Opleiding voor tekenleraren waaraan hij vanaf 1957 en tevens als laatste directeur verbonden was, stond in de tuin van het Rijksmuseum. Schilderijen en tekeningen, voorbeelden om zijn leerlingen te laten zien, lagen op steenworp afstand. Het Stedelijk museum iets verder. Daar kon duidelijk gemaakt worden wat waarachtig was of niet de moeite waard. Je kon er met je eigen ogen het verschil tussen kunst en kitsch zien. Wat hij in een kunstwerk zuiver vond, kon hij aanwijzen en uitleggen waarom. Pretentie, onnodig effectbejag en banaliteit werden in bloemrijke taal

afgewezen. Een foto van een stadsgezicht kon een plaatje worden als je er een tekening van hetzelfde onderwerp naast zette. Elke tekening, elk schilderij was een opsomming van uitgevoerde beslissingen. Een voorstudie op papier kon het schilderij ernaar volkomen overbodig maken. Soms kon je nog aanwijzen waar het misgegaan was en waar de draad weer goed was opgepakt. Het leren kijken en het kunnen overdragen ervan aan anderen was zijn grote verdienste. Zijn uitspraken bleken onweerstaanbaar solide omdat integriteit erin doorklonk. Als bron gold het eigen werk, waarbinnen hij de jarenlange strijd met zichzelf was aangegaan.

Van der Spoels tekenen en schilderen naar de natuur leidde in de jaren vijftig tot gecompliceerde abstracties. Gevoel en verstand moesten in zichtbaar evenwicht voor spanning zorgen. Hij begint met het experiment verwant aan Cobra. Het zal achteraf de opzet en voorschets voor de gouache blijken te zijn. Een spontaan begin dat in de loop van het proces wordt ingehaald met verstandelijke oplossingen. Met een weloverwogen schuiven in de compositie schildert hij dat experiment weg. Al doende ontstaat er een evenwicht, de synthese, waarbij niemand meer kan zien waar de emotie ophoudt en het verstand het scheppingsproces overneemt en voltooit.

Naast de kunstgeschiedenislessen, die misschien meer weg hadden van kunstbeschouwing, gaf Van der Spoel praktijklessen naar de natuur. Veel tijd en aandacht stak hij in het samenstellen van stillevens, die klaar moesten staan voor dat de les begon. In de beoordeling van het getekende hanteerde hij dezelfde normen van zuiverheid, waardoor studenten zich soms persoonlijk aangesproken voelden. Gelukkig bezat hij voldoende tact om de ontstane onvrede te bezweren.

Daarnaast doorspekte hij zijn lessen met de meest fantastische verhalen. Bedoeld of onbedoeld schiep hij hiermee afstand naar iedereen, ondanks de rol van hoofdpersoon die hij steeds in ieder verhaal vervulde. Van der Spoel blonk uit in direct verbaal vermogen. Hij zette de traditie voort kunstenaarstragedie te relativiseren tot grap. Slapstickeffecten schuwde hij niet. Veel van zijn verhalen circuleren dan ook in varianten. Bemerkte hij dat iemand zijn verhaal al eens gehoord had dan verzong hij ter plekke een variant, een ander slot, de persoon in kwestie toelachend: 'Dat had je niet gedacht, hé?' Van dit soort verhalen volgen enkele voorbeelden.

Van der Spoel reisde op een vroege morgen met de trein naar Arnhem. Daar aangekomen haastte hij zich naar de bekende stalen loopbrug over de sporen. Schilders waren met witte verf begonnen markeringen aan te brengen op treden en overloop. Ze hadden zich voor de aanstormende reizigers even terug getrokken. Er stonden vele reizigers te wachten op de perrons onder trap en brug. Met de reizigers rende hij naar boven, waar de verlaten, geopende verfblikken nauwelijks opvielen. Vrijwel alle potten werden in volle vaart door de reizigers omver geschopt en dropen naar omlaag leeg. Paniek beneden! Hij had een retourtje genomen. 'En weet je wat nu zo bijzonder was?', vertelde hij later, 'toen ik op de terugweg het perron naderde, zag ik dat veel passagiers nog besmeurd waren met die witte verf. Als vlinders bevolkten ze het hele station en niemand zag hoe schitterend mooi dat was.'

Van 1932 tot 1957 gaf Van der Spoel les op de Rijks HBS in Goes (thans Goes Lyceum). Een keer had hij geklaagd te veel les te moeten geven. Hij kreeg te weinig tijd om voor zichzelf te kunnen schilderen. 'Achtien lessen wil ik geven en niet meer', had hij tegen de rector gezegd 'want anders kom ik in de knoei met mijn werk of ik doe het op school erbij.' Daarop reisde de rector af naar Den Haag om hierover met de inspecteur van gedachten te wisselen. Eenmaal op diens kamer vroeg de rector wat hieraan te doen? De inspecteur begon te vertellen dat hij met de schilder Van der Spoel goed

bevriend was en dat hij gerekend mocht worden tot de belangrijke Nederlandse schilders. 'Wat bijzonder dat hij aan uw school les wil geven!' zei de inspecteur er nog bij. 'En waar kwam u ook weer voor?'

'Is - ie dan erkend?' vroeg de rector vol bewondering.

'Waarachtig wel. Achter mij, dat schilderij is van hem!'

'En', vertelde Van der Spoel later, 'je begrijpt het wel, die achttien uur mocht ik geven.'

Een koper had er een hele middag voor uitgetrokken om een werk bij Van der Spoel uit te komen zoeken op zijn atelier. Tenslotte vroeg de bezoeker: 'Is dat werk van u een goeie geldbelegging?'

Antwoord: 'Natuurlijk niet! Anders hield ik ze toch zeker zelf!'

Zelden kreeg hij een sigaar uit eigen doos. Op een ochtend schudde een leerling Van der Spoel bij het binnenkomen van de school spontaan de hand: 'Wel gefeliciteerd met uw verjaardag, meneer Van der Spoel'

'Hoe weet jij dat nou, jongen?'

'U staat toch in iedere encyclopedie!'

Veertig jaren had hij les gegeven in tekenen en schilderen. Het oude gebouwtje in de tuin van het Rijksmuseum, waar hij tussen 1924 en 1928

Van der Spoel op het ijs, ca. 1925.
(Particuliere Collectie)

zijn opleiding had genoten, werd in 1966 verlaten. De tekenlerarenopleiding werd samengevoegd met de kunstnijverheidschool uit de Gabriel Metsustraat en heette voortaan de Rietveld Academie. Die laatste jaren daar als adjunct- directeur waren voor Van der Spoel meer een uitputtingsslag dan een bekroning geweest. Vanwege het vele glas werd het gebouw al spoedig naar hem 'de Spoelbak' genoemd. Als geen ander had hij, extern, naar het ministerie het bestaansrecht van de tekenlerarenopleiding verdedigd.

Intern vielen beide instellingen onder één bestuur samen met daarin kopstukken als Gerrit Rietveld, jhr.

Sandberg en Benno Premsele, die elke vorm van georganiseerd tekenonderwijs afwezen. Omdat iedere organisatie de creativiteit kon ondermijnen. Moegestreden had Van der Spoel zelfs geen behoefte aan een officieel afscheid. Hij had voor de goede zaak al genoeg van zijn tijd gegeven. Het eigen werk was er vrijwel bij ingeschoten. Hij had tot de laatste dag zijn best gedaan In zijn kamer keek hij op zijn horloge:

‘Mijn jas’

‘Achter u’.

We zagen hem opstappen en wegfietsen.

Ik ben met hem bevriend gebleven.

Op mijn vraag wat hem van Kampen het meeste was bijgebleven, antwoordde hij: ‘Terugdenken aan Kampen?’ Een trekje aan zijn sigaartje en vervolgens: ‘’s Nachts in de winter schaatsen op de Burgel. En dan bij volle maan.’

Korte biografie

- 1904 8 oktober geboren in Kampen
- 1921 Verhuisd naar Hilversum
- 1924-28 Leerling Rijkstekennormaalschool in Amsterdam
- 1929 Leraar in Harderwijk
- 1930 Leraar in Hilversum
- 1932 Leraar in Goes
- 1957 Docent aan de opleiding voor Tekenleraren in Amsterdam
- 1958 Kunstenaars Verzetsprijs
- 1969 Pensionering als adjunct-directeur van de Rietveld Academie in Amsterdam
- 1980 Verhuisd naar Maartensdijk
- 1987 7 juli overleden in Groenekan

Noten

- 1 Naar aanleiding van dit eeuwfeest waren er de tentoonstellingen van deze kunstenaar *Meester van de Gouache* in Museum Henriëtte Polak in Zutphen, 2 oktober 2004-9 januari 2005 en in Gemeentelijke Expositieruimte te Kampen 31 januari-5 maart 2005. Ter gelegenheid van deze tentoonstelling verscheen het boek: Feico Hoekstra...(et al.), *De Meesterlijke Synthese: Leven en werk van de schilder Hens van der Spoel (1904-1987)*, (Zutphen, 2004).

- 2 G. van der Spoel-Walvius, *Herinneringen aan H.M. van der Spoel (1904-1987)*, z.j. en H. van der Horst, *Herinneringen aan kunstenaars, genoteerd*, 2 folio boeken, manuscript.
- 3 *Prijscourant der Wijnen van H.J. Walkate Kampen*, 1914.
- 4 De adressen waar de familie Van der Spoel gewoond heeft in Kampen zijn: Oudestraat 184, nu Oudestraat 166 (slagerij A. v.d. Veen); Oudestraat 121, nu Oudestraat 103 (De Eenhoorn); Oudestraat 131, nu Oudestraat 113 (Reitsma mode); Oudestraat 103, nu Oudestraat 87 (Sam Sam Music).
- 5 Met de vermelding aan de achterzijde: 'Kampen van Over de IJssel gezien mei 1921. Aan Moeder' (Collectie W. Houtman, Hilversum).
- 6 J. van Elburg dan woonachtig Oudestraat 141, zou later aan de Marktsteeg 10 een sigarenfabriek met droogkamer leiden tot 1971.
- 7 Correspondentie J. van Elburg met H.M. van der Spoel: 15 mei en 4 oktober 1926.